

ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ

**Матеріали всеукраїнської наукової конференції,
присвяченої 66-й річниці Перемоги,
20-річчю Незалежності України
(Кривий Ріг, 22 квітня 2011 р.)**

Війна в історичній та індивідуальній пам'яті :

B42 Матеріали всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 66-й річниці Перемоги, 20-річчю Незалежності України (Кривий Ріг, 22 квітня 2011 р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Криворізький державний педагогічний університет. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 168 с.
ISBN 978-966-177-138-2

У збірці вміщено доповіді учасників Всеукраїнської наукової конференції, які висвітлюють спогади тих, хто пережив Другу світову та Велику Вітчизняну війни, свідчення учасників бойових дій, гітлерівський окупаційний режим в Україні, національно-визвольний, партизанський, підпільний рухи, ідеологічний аспект підготовки до Другої світової війни та інші наукові розвідки з проблем Другої світової та Великої Вітчизняної воєн.

Редакційна колегія:

д. філософ, н., проф.	Я. В. Шрамко , в.о. ректора Криворізького державного педагогічного університету (співголова)
д. і. н., проф.	В. О. Шайкан , зав. каф. історії України Криворізького державного педагогічного університету, (співголова, відповідальний редактор)
д. і. н., проф.	В. В. Стецкевич , зав. каф. історії та українознавства Криворізького технічного університету (співголова)
д. і. н., доц.	В. О. Шайкан , декан обліково-економічного факультету Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», зав. каф. історії України, філософії та політології, (співголова)
к. філософ, наук, доц.	В. П. Лисечко , проректор з наук.-навч. роботи Криворізького державного педагогічного університету
д. техн. наук, проф.	І. В. Шелевицький , проректор з інформаційних технологій, в.о. проректора з науки Криворізького державного педагогічного університету
к.п.н., ст. викл.	Г. П. Поліщук , ст. викладач кафедри історії України Криворізького державного педагогічного університету (відп. секретар)
ст. лаб.	Ю. І. Нагорна , ст. лаборант кафедри історії України Криворізького державного педагогічного університету(технічний секретар)

Гринькова Яна Ігорівна. Молодь України в антинацистських рухах опору (за свідченнями учасників боротьби з окупантами).....	144
Парнак Степан Михайлович. Радевичево в огні: спогади очевидця	146
Тодорова Тетяна Вікторівна. Війна у спогадах українців	147
Остренко Ольга Вікторівна, Косіненко Олександр Володимирович. Війна і долі криворіжців (на прикладі і свідченнях жителів с.Вільне)	149
Поліщук Галина Павлівна. Завершальний етап війни у спогадах очевидців	151

Студенти, викладачі, співробітники Криворізького державного педагогічного університету – учасники Другої світової та Великої Вітчизняної воєн

Фінічева Вікторія Аніславівна. Криворізький державний педагогічний університет в добу Великої Вітчизняної війни (на матеріалах музею історії КДПУ).....	153
Божко Олексій Олексійович. Викладачі та студенти Криворізького педагогічного інституту – учасники партизанських загонів та підпільних груп в роки Великої Вітчизняної війни (на матеріалах архівних документів музею КДПУ)	155
Чорна Анастасія Миколаївна. Жінки-викладачі на фронті та в тилу в період Великої Вітчизняної війни: біографічний аспект (на матеріалах архіву Криворізького державного педагогічного університету)	158
Фінічева Вікторія Аніславівна. Викладачі та співробітники Криворізького педінституту –учасники Великої Вітчизняної війни	160
Качковська Марія Миколаївна. Вшанування пам'яті викладачів та студентів Криворізького державного педагогічного університету, загиблих у Великій Вітчизняній війні: реалії сьогодення, проблеми дослідження, перспективи на майбутнє (на матеріалах архіву та музею КДПУ)	164

го партизанського руху; у діяльності підпільної групи під керівництвом В. Г. Козиненка та підпільної групи «Держинець» [3].

Всі вище зазначені факти дають лише загальне уявлення про період Великої Вітчизняної війни в історії Криворізького державного педагогічного університету, що спонукає до продовження пошукової роботи в цьому напрямку.

Література та джерела:

1. Демиденко П. Загін нескорених / П. Демиденко. – Дніпропетровськ: Промінь, 1987.
2. Кан Д. Рідне місто, натхненнику мій / Д. Кан. – Кривий Ріг: Кривбасавтоматика Плюс, 2003. – С. 351.
3. Матеріали архіву Криворізького державного педагогічного університету.
4. На землі, на рідній.../ Упорядник Г. Гусейнов. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2000. – С. 338 – 339.
5. Наукові записки Криворізького педагогічного інституту. – Дніпропетровськ: Поліграффабрика, 1941. – Т.1.

Божко О. О.,

магістрант-історик,

Криворізький державний педагогічний університет.

Наук. кер.: д.і.н., проф. Шайкан В. О.

ВИКЛАДАЧІ ТА СТУДЕНТИ КРИВОРІЗЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ – УЧАСНИКИ ПАРТИЗАНСЬКИХ ЗАГОНІВ ТА ПІДПІЛЬНИХ ГРУП У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ КДПУ)

Всебічна та якісна підготовка майбутніх вчителів передбачає не лише формування у них спеціальних компетенцій з певного предмету, але й таких рис характеру як любов до Вітчизни, патріотизм й до певної міри – жертвність, які вони потім повинні передавати своїм учням. І не останнє місце тут займає любов до рідного краю, небайдужість до його минулого та подальшої долі. З огляду на це, кожному студенту, який виходить зі стін вищого навчального закладу, просто необхідно знати історію своєї alma mater та імена її визначних педагогів.

Метою нашого дослідження є вивчення участі викладачів та студентів Криворізького педагогічного інституту у партизанських загонах та підпільних групах в роки Великої Вітчизняної війни та їх внеску у перемогу над ворогом. Окремої уваги заслуговують ті з них, які після війни готували педагогічні кадри для нашого міста та регіону. Адже в їхніх устах слова про любов до дитини та Батьківщини набирали зовсім іншого значення, оскільки самі вони стали живим прикладом для нащадків та свідченням сили людської волі, непохитності та мужності. Тому головним завданням нашого дослідження ми вважаємо викликати із небуття та популяризувати серед наших студентів імена тих людей, які так само були пов'язані з нашим вузом, але на долю яких випало незрівнянно більше лиха і яким ми зобов'язані своїм життям. В ході дослідження було використано невідомі до цього матеріали із особових справ наших викладачів та студентів, які були сформовані на базі їхніх особистих документів, автобіографій та спогадів.

Однією з визначних особистостей, пов'язаних із нашим вузом, є Щербина Іван Іларіонович. Народився він у 1914 року в селі Сухо-Єланець Ново-Одеського району Миколаївської області. Був випускником і викладачем у нашому виші. Протягом 1931–1935 років він здійснював навчання у Криворізькому педагогічному інституті, в результаті якого здобув кваліфікацію вчителя історії, а напередодні Великої Вітчизняної війни протягом 1939–1941 років працював на посаді старшого викладача кафедри марксистсько-ленінізму. Із початком війни був мобілізований та призваний до лав Червоної Армії: протягом червня 1941–січня 1942 року проходив курси штабних спеціалістів ВПС ВМФ СРСР у місті Моздок на Північному Кавказі, протягом січня – серпня 1942 року був помічником начальника штабу Окремої авіаційної ескадрильї II Морської бригади ВПС Чорноморського флоту у місті Севастополь, а з серпня по грудень 1942 року – помічником начальника штабу 17 морського десантного батальйону у місті Новоросійськ.

При виконанні спецзавдання в районі Новоросійська в грудні 1942 року Іван Іларіонович був поранений та контужений на полі бою і в такому стані потрапив у полон. Але в кінці цього ж місяця здійснив вдалу спробу втечі з полону і одразу зв'язався із партизанами. З січня 1943 по березень 1944 року був учасником партизанського загону в/ч № 5053 IV Українського фронту. Слід зазначити, що саме лише перебування на окупованій території, а тим більше перебування у полоні могло тягти за собою трагічні наслідки, адже радянське керівництво у такому випадку кожного підозрювало у дезертирстві та колабораціонізмі. Вже по закінченні війни ретельно вивчалось, хто і чим займався на окупованій території, а участь у партизанських загонах мала підтверджуватися окремим посвідченням. Так із посвідчення Українського штабу партизанського руху від 5 лютого 1946 року № 18834 дізнаємося, що Іван Іларіонович перебував у лавах партизанського загону, який діяв на території Широківського району.

Протягом квітня – грудня 1944 року Іван Іларіонович знаходився у резерві офіцерського складу у місті Харкові та працював на посаді старшого викладача полку. Перемога у Великій Вітчизняній війні застала його на комбінаті «Ворошиловоградуголь», де він працював заступником начальника відділу кадрів. Повернувшись до Кривого Рогу став директором середньої школи для робітничої молоді № 31 і викладав історію та логіку, а з 1951 року у стінах своєї alma mater працював старшим викладачем на кафедрі педагогіки (викладав історію педагогіки).

За підсумками війни, Іван Іларіонович мав звання лейтенанта і був нагороджений за участь у бойових діях медалями «За оборону Кавказу» (червень 1944 року), «За перемогу над Німеччиною» (вересень 1945 року), «За оборону Севастополя» (вересень 1945 року), «За трудову відзнаку» (лютий 1950 року) [7].

Заслугує окремої уваги іще кілька імен. Швець Іван Никифорович народився 1918 року в селі Городище Нікопольського району Дніпропетровської області. Закінчив Криворізький педагогічний інститут напередодні війни у 1940 році, після чого тут же працював викладачем гімнастики. Згодом був покликаний до лав РКЧА, став учасником бойових дій. У 1942–1943 роках був старшим групи в партизанському загоні «Криворіжжя», воював на Західному, Південно-Західному, I та IV Українських фронтах, де виконував функції командира гарматного розрахунку. Після закінчення війни та демобілізації у 1945 році працював викладачем фізики у медтехнікумі та викладачем гімнастики у КГРІ. З 1 жовтня 1946 року – старший лаборант кафедри фізики Криворізького педагогічного інституту. За бойові заслуги був нагороджений орденом Слави, медалями «За відвагу» та «За перемогу над Німеччиною» [6].

Мошенський Микола Савич народився 1919 року, був викладачем нашого вузу: з вересня 1948 року працював на посаді асистента, а з 1951 року – старшого викладача кафедри російської літератури, 1955 року направлений до Київського університету для закінчення роботи над дисертацією. Напередодні Другої світової війни у жовтні 1940 року був призваний до лав Червоної Армії. З березня 1942 по жовтень 1943 року знаходився у полоні у місті Мінськ. Після втечі перебував у складі партизанської бригади «Залізник» («Железняк») до серпня 1944 року, а потім (до лютого 1945 року) – в рядах армії у 123 Артилерійському полку [3].

Наступні два імені цікаві тим, що саме їхня зустріч світанку після вчорашнього випускного балу була перервана німецьким бомбардуванням, а подальші події світової війни перекреслили немало юнацьких сподівань та планів. Ці люди – Решотка Харлампій Савич та Петренко Григорій Григорович, які народилися у 1924 році.

Решотка Харлампій Савич народився в селі Байрак Петровського району Кіровоградської області. З серпня 1941 по жовтень 1943 перебував на окупованій німцями території у своєму рідному селі. Частково працював у колгоспі (4 місяці), приймав участь і підпільних організаціях Петровського району, а саме – розповсюджував листів-

ки, рятував людей від вивозу до Німеччини. З 28 жовтня 1943 по 9 травня 1945 року у складі III Українського фронту перебував у лавах 353 стрілецького полку, де виконував роботу писаря, а пізніше був розвідником у 336 прикордонному полку МВС. Тяжко поранений у липні 1944 року.

Лише з перемогою над Німеччиною Харлампій Савич зміг втілити свою мрію про навчання у нашому вузі, яка була перервана початком війни. Оскільки документи здав ще у 1941 році, то був поновлений 1946 року. Не дивлячись на те, що з війни вийшов у званні рядового, мав визначні нагороди за бойові заслуги: орден Слави III ступеню, та медалі «За перемогу над Німеччиною», «За здобуття Будапешту», «За здобуття Берліну» [5].

Випускник нашого вузу, кандидат фізико-математичних наук, доцент, Х. С. Решотка протягом 1963–1967 року викладав матаналіз, працював у КГРІ. Був послідовником С. Г. Крейна, який вперше в Україні почав вести роботи з розрахунку магнітних полів сепараторів за допомогою конформних відображень [2, с. 122–123].

Петренко Григорій Григорович народився в селі Велика Олександрівка Херсонської області. В роки Великої Вітчизняної війни залишився на окупованій території. За свідченням архівної довідки № ПА/4 від 11 січня 1974 року, був членом підпільної комсомольської організації (керівник – В. Г. Козинець), що діяла в районі залізничного вузла станції Довгинцеве у період окупації, зокрема склав плани залізничних станцій [4; 1, с. 52]. Згідно із архівною довідкою № ПА/2 від 30 червня 1983 року, у 1942 році за підпільну діяльність був заарештований та підданий катуванню німецькою окупаційною адміністрацією. З війни Григорій Григорович вийшов в званні лейтенанта, молодшого інженера, за участь у бойових діях був нагороджений медалями «За бойові заслуги», «20 років Перемоги», «За трудову доблесть» [4].

Після закінчення навчання викладав у Криворізькому педагогічному інституті, Г. Г. Петренко працював на ОТД. Облаштував автоклас, лабораторію з автомобільної справи, організував студентський гурток «Автомобіліст» для студентів інституту та учнів середніх шкіл, а також ансамбль народних інструментів «Джерельце». Мав 5 винаходів. 1961 року удостоєний звання «Заслужений будівник УРСР», був делегатом I Всеукраїнського з'їзду винахідників та раціоналізаторів, учасником гірничого конгресу (1967 р.), республіканської наради раціоналізаторів та винахідників (1971). Кандидат технічних наук з 28 листопада 1962 року, з 20 лютого 1974 року – доцент кафедри трудового навчання, з лютого 1981 року – завідувач цієї кафедри [4].

Таким чином, в результаті нашої роботи в історичному музеї КДПУ були виявлені викладачі та студенти нашого вузу, які брали участь у партизанських загонах та підпільних групах. Однак, не викликає великих сумнівів, що ці люди далеко не всі, хто прислужився своїй Вітчизні. Є відомості і про існування націоналістичного підпілля у нашому місті, й, зокрема, за участю наших студентів. Тож дослідження в цьому напрямку залишаються актуальними.

Література та джерела:

1. Бухтияров В. Ф. Помним. Книга очерков о памятниках Великой Отечественной войны 1941 – 1945 гг. на Криворожье. / В. Ф. Бухтияров – Кривой Рог, 1994.
2. Криворожский горнорудный институт: Краткий исторический очерк (1922–1992) / Сост. Н. И. Боярко, В. Ф. Бызов, Г. И. Ванина и др. – М.: Недра, 1992. – 207 с.
3. Матеріали архіву історичного музею КДПУ: особова справа Мошенського М. С.
4. Матеріали архіву історичного музею КДПУ: особова справа Петренка Г. Г.
5. Матеріали архіву історичного музею КДПУ: особова справа Решотки Х. С.
6. Матеріали архіву історичного музею КДПУ: особова справа Швеця І. Н.
7. Матеріали архіву історичного музею КДПУ: особова справа Щербини І. І.